

MICHAEL WINTERHOFF

TIRONU

mums nereikia

*Vien auklėti
negana.
Išeitys*

MICHAEL WINTERHOFF

TIRONU mums nereikia

Vien auklėti negana.
Išeitys

Iš vokiečių kalbos vertė
Gitana Dambrauskienė

Turinys

1 SKYRIUS

Pora žodžių įžangai.....	7
Kodėl vien auklėti negana	12
Į ką orientuotis? Vaiko raidos tarpsniai	22
Ekskursas: vaikystės samprata įvairiais laikais	27
Iš gyvenimo: tvarkomės namus	31

2 SKYRIUS

Vaiko samprata: kaip veikia santykių sutrikimai	33
Samprata „vaikas yra vaikas“	33
Samprata „vaikas yra partneris“	38
Samprata „noriu vaiko meilės“	47
Samprata „vaikas yra dalis manęs“	50
Jano atvejis	54
Iš gyvenimo: mokytojas tikrina namų darbus.....	57

3 SKYRIUS

Susikalbėjimo dilema: ką iš tiesų turime galvoje, kai sakome „vaikas“	59
Mokytojų kolektyvas: mokytojai kalbasi apie vaikus.....	62
Mokytojų ir mokinių bendravimas	65
Mokytojų ir tėvų bendravimas	66
Tėvų ir vaikų bendravimas	69
Tėvų ir senelių bendravimas.....	71
Šeimos bendravimas	72
Sutrikusio bendravimo pavyzdys iš mano praktikos	74

4 SKYRIUS

Kur veda kelias? Mūsų visuomenės raidos perspektyvos, atsižvelgiant į psichinės brandos stoką	78
Laiko veiksnys	83
Laikas skrieja: greitis ir sparta kaip modernybės požymiai	84
Įtikėjimo sparta: poveikis psichikai	84
Rasti laiko sau, atsipalaiduoti, susigrąžinti ramybę	86
Michaelio atvejis.....	89
Prasmė.....	91

5 SKYRIUS

Išeitys. Nebanalūs sprendimai	93
Sugrįžti į save. Savityra ir santykių sutrikimų šalinimas	94
Iš gyvenimo: patrauklumas	99
Timo atvejis	103

6 SKYRIUS

Privati erdvė: ką šiandien privalo šeima	105
--	-----

7 SKYRIUS

Viešoji erdvė: visuomenės lūkesčiai ir spaudimas	117
Elgesio modelio būtinybė vaikų darželyje ir mokykloje.....	118
Vaikams nereikia linksmintojų	124

8 SKYRIUS

Pabaiga: ką daryti?.....	131
<i>Padėka</i>	141

1 SKYRIUS

Pora žodžių įžangai

Kai 2008 metų sausį pasirodė mano knyga „Kodėl mūsų vaikai virsta tironais“, tikėjausi daug ko, bet ne to, kas manęs laukė artimiausius mėnesius. Daugelį metų brandinau ketinimą paskelbti savo tyrimų rezultatus, pateikti juos plačiajai visuomenei. Tačiau kiek užtruko, kol pajutau savo galimų skaitytojų nuotaikas, leidžiančias tikėtis, kad knyga bus sutikta su domesiu.

Labai kuklūs mano lūkesčiai buvo gerokai pranokti. Nesuskaičiuojami skaitytojų atsiliepimai ir didžiulė knygos paklausa parodė, kad pataikiau tiesiai į dešimtuką, kad mano teiginių tiesas daugelis žmonių yra patyrę savo kailiu. Žengęs iš kabineto, kuriame buvo subrandintos mano tezės, sulaukiau ne tik pritarimo, bet ir paskatinimo bei konstruktyvios kritikos. Šioje knygoje kai kuriuos iš šių dalykų aptarsiu ir naujomis reikšmingomis įžvalgomis papildysiu pirmosios knygos temas.

Norėčiau iš anksto pasakyti keletą svarbių pastabų, padėsiančių suprasti knygą. Visų pirma – mano studijos vieta tarp kitų leidinių. Knygai neretai buvo klijuojama „patarimų leidinio“, tiksliau – „auk-

lėjimo patarimų leidinio“ etiketė ir buvo manoma, kad jos vieta visiems puikiai žinomame ir jau sausakimšame stalčiuje. Tai klaidinga nuomonė. Aš esu psichiatras ir nė neketinau rašyti patarimų knygos, įteikiančios žmonėms tariamai paprastas taisykles, kurių padedami jie galėtų tvarkyti savo (arba savo vaikų) gyvenimą. Gyvenimas yra pernelyg margas ir retai pasitaiko tiesus kelias tikslo link. Kaip žinome, visi keliai veda į Romą, o *ultima ratio* – geriausias augančių vaikų auklėjimo būdas – vis dar nerastas. Jo, mano manymu, ir negali būti.

Visų pirma vaikų iki šešerių metų vystymasis yra toks daugialypis, kad kokia nors viena auklėjimo metodika, sudėta į knygą, nieko neduotų. Tai nereiškia, kad nėra knygų, nagrinėjančių kūdikių ir mažų vaikų vystymąsi daugeliu įdomių aspektų. Tačiau neverta tikėtis vieno teisingų patarimų rinkinio. Apie vyresnius nei šešerių metų vaikus taip pat yra keletas labai gerų knygų, bet esama ir daug nereikalingos bei klaidinančios literatūros, kuriai dažniausiai būdinga tai, kad vaiko siela suprantama kaip mechanizmas ir siūloma vaikus auklėti pagal tam tikrų priemonių sąrašą.

Mano knyga, manau, prisidės prie visuomenei būtinos diskusijos apie vaikų ir jaunuolių tapsmą visaverčiais visuomenės nariais. Ne prisitaikėliais, be prieštaravimų paklūstančiais kitiems, o asmenybėmis, pajėgiančiomis suprasti, kad šalia gyvena kiti žmonės, turintys lygiateisius poreikius ir pažiūras. Dažnai skundžiamės šiaandien vyraujančia mada lipti per galvas ir kraštutiniu individualizmu, tiksliau sakant – egoizmu, todėl svarbu parodyti, kaip auklėti žmogų, kad jis neužaugtų egoistas.

Sąvoka „egoistas“ mane veda prie kito dalyko, apie kurį noriu pakalbėti. Ne vienam užkliuvo sąvoka „tironai“, krintanti į akis knygos pavadinime ir kelis syk aptinkama tekste. Buvo sakoma, kad tironai – tai sąmoningai veikiantys siaubingi diktatoriai, kryptingai

siekiantys daryti įtaką kitų žmonių gyvenimui, todėl šios sąvokos esą jokia būdu negalima taikyti vaikams, neva tai liudija vaikus niekinantį mąstymą.

Niekas man nėra taip svetima kaip toks požiūris. Kai nusprendžiau pasirinkti sąvoką „tironai“, turėjau galvoje pirminę graikiško žodžio *tyrannos* reikšmę. Antikinėje Graikijoje ši sąvoka neapėmė moralinio vertinimo, buvo vartojama politinei teisėtai valdžiai atskirti nuo neteisėtos. Kalbant apie vaikus, „tironai“ reiškia ne ką kita, kaip galių apsikeitimą – vis dažnesnį reiškinį sutrikus suaugusiųjų ir vaikų santykiams.

Dabar sąvoka „tironai“ apibrėžiamas sąmoningas negatyvus elgesys. Tačiau ši sąvoka netinka vaikams ir jaunuoliams, apie kuriuos aš kalbu. Jie dažniausiai veikia nesąmoningai, nes jų psichikos vystymasis pastebimai sutrikęs. Dėl to dažniausiai ir kyla tironišku laikomas elgesys. Sąvokos „tironas“ vartojimas rodo suaugusiųjų bejėgiškumą susidūrus su ydingo vaikų vystymosi pasekmėmis.

Bejėgiškumas apima bendraujant su žmogumi, šiuo atveju – vaiku, savo elgesiu siekiančiu valdyti aplinkinius ir visiškai nereaguojančiu į kokius nors bandymus jį paveikti. Bejėgiškumo jausmas kyla pastebėjus, kad jauni suaugę žmonės nebegeba gerbti kitų.

Natūraliai nepagarbus pusantrų ar dvejų metų vaiko elgesys verčia suaugusįjį būti nuolatinės parengties būsenos, tačiau, žinoma, toks elgesys nėra suvokiamas kaip tironiškas, nes taip elgiasi mažas vaikas. Taip pat ir penkerių metų vaiko dėl jo elgesio nevadinčiau tironu, nors šis amžiaus tarpsnis labai svarbus psichikos vystymuisi. Tokiame amžiuje intensyviai formuojasi daugelis psichinių funkcijų, kurių stoką tenka diagnozuoti šiandienams jaunuoliams. Nepagarbus, tarkim, penkiolikmečio elgesys ir vangstymasis veikia aplinkinius – tai jau gerokai arčiau tironijos, nes kiekvienas turi teisę tikėtis, kad toks beveik suaugęs žmogus pajėgus rodyti pagarbą kitiems,

bent minimaliai prisitaikyti prie visuomenės. Todėl mano pirmosios knygos pavadinime ir atsirado tokia formuluotė: „mūsų vaikai *virsta* tironais“. Šioje knygoje sakau: tironų mums nereikia, ir klausiu: ką privalome daryti, norėdami skatinti mažus vaikus vystytis taip, kad vėliau jiems nekiltų problemų ar netgi jie patys netaptų problema?

Šioje knygoje skiriu tiek daug dėmesio mažiems vaikams (tačiau pabrėžiu – ne naujagimiams!) todėl, kad vėlesnio tironiško jaunuolių elgesio priežastys glūdi ankstyvuosiuose gyvenimo tarpsniuose. Tik šalinant priežastis, o ne „gydant“ simptomus galima mėginti taisyti padėtį. Jei vaikas nuolat rodo nepagarbą, elgiasi įžūliai ir vangstosi, prasminga ieškoti tokio elgesio priežasčių, užuot ėmusis priemonių, tarsi ir padedančių suvaldyti įžūlumą, vangstymąsi, bet neturinčių ilgalaikio poveikio. Tokios priemonės ir negali jo turėti, nes jos taikomos neturint žinių apie vaikų psichikos raidą.

Santykių sutrikimą patiriantys vaikai išmoksta manipuliuoti suaugusiais, nes jie neskiria „kito“ ir nesuvokia jo kaip savojo „aš“ apribojimo. Taigi vaikas manipuliuoja tikslingai, tačiau nesąmoningai ir nepamatuotai. Tai svarbus skirtumas, nes vaikų manipuliaciniai veiksmai nėra racionaliai valdomi, tai tėra išmokta reakcija į „kito“ elgesį. Todėl turime liautis laikę tuos vaikus ligoniais ar įkalbinėti jiems ligą. Jei jie sirgtų, jiems padėtų simptominis gydymas. Tačiau jis nepadedą, todėl kalbame ne apie ligą, o apie vystymosi sutrikimą.

Todėl manau, kad svarbiausia visuomenės užduotis – pripažinti mano aprašytas problemas visais už vaiko ugdymą atsakingais lygmenimis: tėvų, vaikų darželio ir mokyklos, jaunimo pagalbos ir visų pirma politiniu lygmeniu, kur priimami vaikų ir jaunuolių gyvenimo kryptį formuojantys sprendimai. Suvokus problemą, turėtų paaiškėti, kad reikia ne šalinti simptomus, o imtis juos sukėlusią priežastį. Jos slypi klaidingose sampratose, kas yra vaikas, ir pasireiškia santykių sutrikimais, – taigi reikia skubiai keisti dabartinį suaugusiųjų

*Palyginti su „Kodėl mūsų vaikai virsta tironais“,
šioje knygoje yra du svarbūs dalykai,
išplėtojantys mano tezes ir turintys žadinti viltį.
Aš pasakojau, kaip suaugusieji gali atpažinti,
ar jų santykiai su vaiku nėra sutrikę,
ir nurodau būdus, kaip rasti išeitį iš tokios padėties –
kaip sutrikimus pašalinti.*

Michael Winterhoff (Michaelis Vinterhofas, g. 1955 m.) – vaikų ir jaunimo psichiatras ir psichoterapeutas, dviejų vaikų tėvas. Jo knyga „Kodėl mūsų vaikai virsta tironais“ (lietuvių kalba išleista 2011 m.) sukėlė tikrą atsiliepimų audrą Vokietijoje ir iki šiol nedingsta iš perkamiausių knygų sąrašų. Antroji knyga „Tironų

mums nereikia“ tęsia nepaprastai aktualią elgesio su nevaldomais, ego-centriškais, tironiškais vaikais temą.

Dr. Michaelis Winterhoffas šioje knygoje toliau gilinasi į tironiško vaikų elgesio priežastis. Sako, jog susitapatinti su vaiku – neteisinga ir netgi pavojinga; jog partneriškas požiūris į vaiką nesumažina susikalbėjimo problemų, priešingai – sukelia naujų ir žaloja vaiko psichiką. O tam, kad vaiko psichika galėtų normaliai vystytis, būtina ne tik besąlygiška tėvų meilė, bet ir sveikas protas, hierarchiniai santykiai ir disciplina.

Griežtai, tačiau ramiai ir argumentuotai autorius teigia: vaikui reikalingi tėvai ir auklėtojai, kurie ne tik myli. Jie turi dar ir suvokti, kad vaikai turėtų būti vaikai, o tėvai – protingesni, labiau patyrę, sugebantys vaikui duoti saugumą, ramybę ir vertybinę orientaciją patarėjai.

